ASIM — 1979
YI : 11 25 LİRA

TARİH

VE EDEBİYAT MECMUASI

Türk Donanma Cemiyeti nasıl kuruldu?

İki yılda iki milyon altına yakın para toplayabilen cemiyet iki zırhlı, çeşitli taşıt gemileri ve ganbotlar satın almıştı.

BAHRİ S. NOYAN

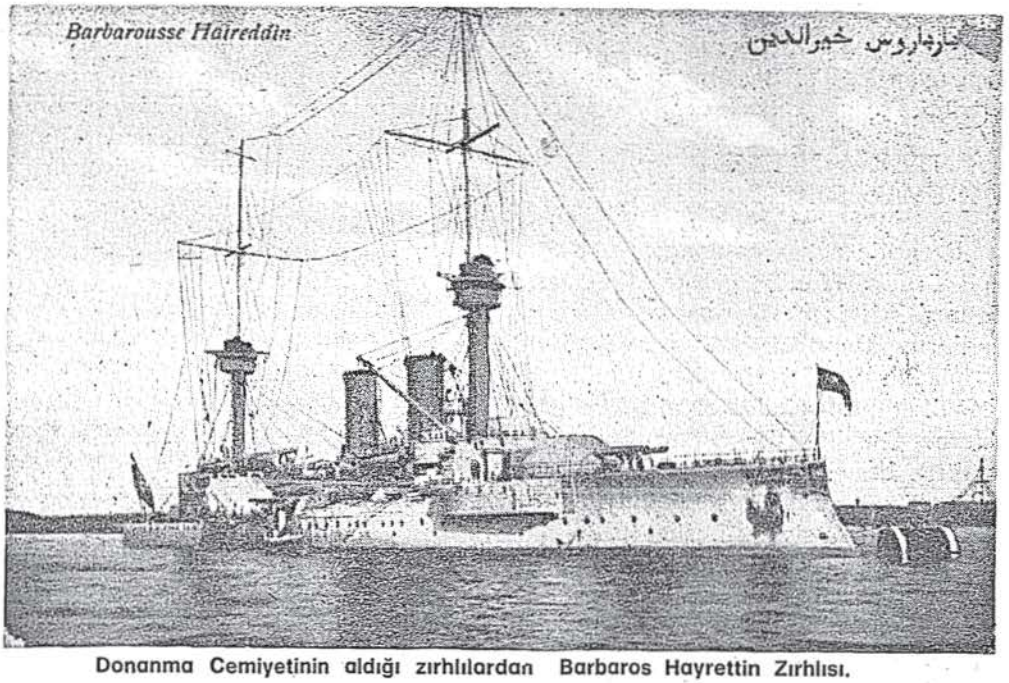
1876 YILINDA Sultan Aziz tahttan indirilmiş ve bunu izliyen uzun yıllar boyunca Türk Bahriyesi bütün tarihinin en ağır ve acıklı felâketine uğramıştı. V. Murad'ın üç aylık padişahlığından sonra hükümdar olan 2. Abdülhamid, Sultan Aziz'den devraldığı güçlü donanmayı saltanatı süresince Haliç ve Nara'da çürümeye terk etmişti. Sultan Aziz'in tahttan indirilişi sırasında donanmanın oynadığı rol, padişahın bu davranış içinde bulunmasına neden olmuştu.

2. Meşrutiyet ilân edildiği sırada donanmamızı oluşturan gemilerin sayısı fazla olmasına rağmen; bunlardan iki kruvazör ile iki torpido-kruvazör, üç eski zırhlı, son yıllarda sağlanmış iki zırhlı korvet, onbeş torpido-muhrip, dört torpido-bot dışında kalanlar, değil savaşacak, denize çıkacak ve hatta onarılacak durumda bile bulunmuyordu. 2. Abdülhamid hiç bir geminin feshine izin vermemiş ve enkaz halindeki bir sürü tekne kuvvede gösterilmişti. Hurda gemilerden bir kısmı, Nara'da demirli bulunan eski zırhlılarımızdı. Bunlar 1897 Osmanlı - Yunan Harbinin başında görmüş oldukları acele bir onarımdan sonra Haliç'ten çıkarak güçlükle Nara'ya gitmiş ve on yıldan fazla bir zamandan beri orada kalmıştı. Personel de eğitimsizlik nedeniyle denizcilik ve savaş yeteneklerinden yoksun bulunuyordu.

TÜRK DONANMA CEMİYETİNİN KURULUŞU

2. Meşrutiyetin ilânından sonra Osmanlı İmparatorluğunun canlandırılması için büyük çabalar harcanmaya başlandı. Hükümet yeni bir donanma kurulması için bütçeye iki milyon altın liralık bir ödenek koymuş, fakat bu para ile işin başarılamayacağı anlaşılmıştı. Türk halkı da donanmasının acıklı durumunu pekiyi biliyor ve «Tanin» gazetesinin donanmayı güçlendirmek üzere «Enver» ve «Niyazi» adları verilecek iki kruvazörün satın alınması için açtığı kampanyaya yakın ilgi duyuyordu. Fakat konu bir örgüt kurulup halka mal edilememiş, ancak donanma cemiyetinin kurulmasında atılan ilk adım olmuştu.

4 Temmuz 1909'da Osmanlı donanması otuzüç yıldan beri yatmakta olduğu Haliç'ten çıkarak geleneğe göre, ev-

Donanma Cemiyetinin aldığı zırhlılardan Barbaros Hayrettin Zırhlısı.

velce Yalıköşkü'nün bulunduğu alan önünde bir geçit resmi yaptı. Bu tören İstanbul'da büyük coşku yaratmış, fakat eskimiş gemilerin görülmesi de halkı çok üzmüştü. Donanmanın bu acıklı durumu, özellikle aydınlar tarafından büyük tepki ile karşılandı. İstanbul İkinci Belediye Dairesi Sağlık Şubesinde görevli Dr. Hafız İbrahim, Dr. İsmail Hakkı, Dr. Papadopulo ve başmühendis Haşim Beyler, aralarında yaptıkları toplantıda, donanmaya yeni gemilerle güçlendirmek üzere, her vatandaştan birer kuruş toplanması yolunda bir anlaşmaya vardılar. Bu çabaya «Tercüman-ı Hakikat» gazetesi başyazarı Hüseyin Kâzım Bey de katılmış ve sözü geçen gazetenin desteklediği yeni bir kampanya halk arasında büyük ilgi ile karşılanmıştı. Çalışmalara bir dernek kurularak devam edilmesinin daha olumlu sonuçlar vereceği anlaşılmakla, 19 Temmuz 1909 Salı günü bir toplantı yapıldı. Bu suretle *«Donanmay-ı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti»* adiyle *Türk Donanma Cemiyeti* kurulmuş oldu. Derneğin ilk yönetim kuruluna Yağcızâde Şefik ve Mehmet Abut beylerle, Amiral Rasim Paşa, Dr. Fuat Süreyya Paşa, Avukat Kadri Bey, Tercüman-ı Hakikat gazetesi sahibi Nüzhet ve başyazarı Hüseyin Kâzım beyler, Piyade Yüzbaşı Mehmet ve Deniz Kurmay Üsteğmen Ziya ile, kuruluşa etken olan dört belediye görevlisi seçilmişti (1). Yönetim kurulu başkanlığına Yağcızâde Şefik Bey ve ikinci başkanlığa da Dr. Fuat Süreyya Paşa getirildi. Bu toplantıda dernek tüzüğü ile yönetmeliğinin düzenlenmesi de kararlaştırılmıştı. Yöneticiler kısa bir süre içinde tüzük ve yönetmeliği düzenleyerek 22 Ağustos 1909'da onaylanmak üzere hükûmete sundular. Sultan Mehmet Reşad'ın ko-

(1) **Türk Donanma Cemiyeti yönetim kurulunun düzenlemiş olduğu tüzüğün 8. maddesine göre yönetim kurulu, genel kurulun gizli oylariyle seçilen yirmibeş kişiden oluşuyor ve iki yıl için fahrî olarak ödev yapıyordu.**

ruyuculuğundaki dernek başkanlığına Âyan Meclisi Başkanı Sait Paşa getirildi.

«ENVER», «NİYAZİ» KRUVAZÖRLERİ

Derneğin açtığı kampanya büyük ilgi görmüş, «Tanin» gazetesinin, satın alınmak istenen «Enver» ve «Niyazi» adlarını taşıyacak iki kruvazör için topladığı (22.856) lira ile, Tercüman-ı Hakikat gazetesinde toplanan bağışlar derneğe verilmişti. Halkın bir yılda yaptığı bağışların toplamı ise (750.576) altın liraya yükselmiş bulunuyordu.

Dernek çok sistemli, bilgili, geniş tabanlı bir çalışma içine girmiş ve amaçlar pek kısa bir zamanda bütün millete mal edilebilmişti. Kısa sürede çeşitli konularda devamlı çalışan on komisyon kurulmuş ve yönetim kurulu bir yılda yetmiş toplantı yapmıştı. Böyle bir çalışma sonucu beş ay içinde İstanbul'da mahalle, daire ve esnaf birliklerinde olmak üzere (322) şube kurulmuş ve (36.000) üye kaydı yapılmıştı. Ayrıca ülkenin hemen her yerinde yüzlerce şube açılmış bulunuyordu.

AMİRAL GAMBEL'İN YARDIMLARI

2. Meşrutiyetten sonra bahriyemizde gerekli yenilik ve batı yönteminde eğitim hareketlerine girişilmek üzere İngiltere'den getirilmiş olan Amiral Gambel ve uzmanlar kurulu çalışmalarını sürdürmekte idi. İşe yaramıyan altmış kadar gemi çürüğe çıkarılarak yabancı bir firmaya ucuz bir fiyatla satılmış, işe yarar durumdaki gemiler ise olanakların elverdiği oranda onarılmıştı. Donanmayı oluşturan gemilerden yirmialtısı ile iki filo ve iki filotillâ kurulmuş ve donanma kumandanlığı görevini de üstüne almış bulunan Amiral Gambel'in emrinde derhal eğitime başlamıştı. Yabancı amiral bir taraftan donanmanın eğitimini sürdürürken, diğer taraftan da satın alınacak gemilerin siparişlerine dair program ve planların düzenlenmesinde hükûmet ve derneğe yardımcı oluyordu.

YENİ GEMİLER SATIN ALINIYOR:

Derneğin olumlu çalışmaları hükümeti de etkilemiş ve donanmanın güçlendirilmesi için bahriye bütçesine beş milyon liralık ek bir ödenek konulmuştu. Bunun on yılda gerçekleştirilmesi için de bir program yapıldı. Ayrıca dernek çalışmaları hükümet tarafından desteklenmeye başlandı. Dernekle hükümet arasındaki anlayış ve dayanışma sonucu, derneğin kuruluşunun beşinci ayında dört yeni muhribin satın alınması için bir Alman firması ile anlaşmaya varılarak ilk taksidi yatırıldı. Geri kalan taksitlerin ödenmesine Maliye Nezaretince kefalet edilmesi için düzenlenen tasarı da hükümet tarafından kabul olunarak, 31 Ocak 1910'da Mebusan Meclisinde ve 1 Şubat 1910'da da Âyan Meclisinde oy birliği ile geçirildi.

Almanya'nın «Schichau» gemi inşa tezgâhlarında yapılmış olan her biri (620) tonluk dört torpido-muhrip, 2. Meşrutiyet döneminde donanmamıza ilk olarak katılan «Yadigâr-ı Millet», «Muavenet-i Milliye», «Gayret-i Vataniye», «Numune-i Hamiyet» adlarını almış gemiler olup, 1910 Temmuzunda İstanbul'a gelmişti.

Donanma Cemiyeti gelir sağlayacak bazı girişimlerde de bulunmuştu. Kibrit ve sigara kâğıdı tekeli dernek tarafından alınmış, kurban derileri, fitre ve zekât paraları toplanmaya, piyango ve yarışmalar düzenlemeye başlanmıştı. Propaganda için de «Donanma» adında bir derginin yayınlanmasına girişilmişti. Ayrıca 2. Abdülhamid'e ait olup Osmanlı Bankasında saklanan

kıymetli eşya ve mücevherden tarihî değeri bulunmıyanlar satışa çıkarılarak geliri derneğe verildi. Bu suretle dernek iki yıl içinde (1.720.299) altın lira toplamıştı. Bu para ile Almanya'dan her biri (10.060) tonluk «Barbaros Hayrettin Paşa» ve «Turgut Reis» adları verilen iki eski zırhlı (2) ile, «Reşit Paşa», «Mithat Paşa», «Akdeniz», «Bezm-i Âlem» adlarını alan dört taşıt gemisi, «Tîr-i Müjgân» fabrika gemisi ve Fransa'dan her biri (413) tonluk «Burak Reis», «Kemal Reis», «Hızır Reis», «İsa Reis» adları verilen dört ganbot satın alındı. Böylece; 1910 - 1912 yılları arasında devlet ve Donanma Cemiyetinin elbirliği ile, iki zırhlı, dört muhrip, dört taşıt, bir fabrika gemisi ve dört ganbot satın alınmıştı.

Donanmamızın esas kuvvetini teşkil edecek olan ve Yunanlıların «Averof» zırhlı kruvazörüne karşı geçici bir önlem olmak üzere satın alınan Barbaros ve Turgut zırhlıları da 1910 yılı Ağustos'unda İstanbul'a gelmişti.

İNGİLTERE'YE ISMARLANAN ZIRHLILAR

İngiliz firmaları ile 1909 yılından beri devam eden görüşmeler nihayet 1911 yaz aylarında sonuçlanmış ve Vickers - Armstrong firmasına «Reşadiye» adı verilen (23.000) tonluk bir dretnot ısmarlamıştı. 1913 yılında da, Brezilya bahriyesi için İngiltere'de inşa edilmekte olan ve bu hükümetin almaktan vazgeçtiği (27.500) tonluk «Rio de Janeiro» zırhlısı satın alınarak «Sultan Osman-ı Evvel» adı verildi. Bunlardan başka yine İngiltere'ye Reşadiye'den daha üstün nitelikte bir dretnot ısmarlanmış ve 1914 de «Fatih» adı ile tezgâha konulmuştu. 1914 yılı yaz ortalarında donanmamıza katılması gereken Sultan Osman ve Reşadiye dretnotlariyle, kızakta bulunan Fatih zırhlısına, bir dünya harbinin belirmesi üzerine «İngiltere'nin yakın bir tehlikenin eşiğinde olduğu» ileri sürülerek İngiltere Hükümetince ambargo konulmuş ve ödenen paraları da harp tazminatına karşılık tutulmuştu.

İngiltere'ye «Fatih» zırhlısı ile birlikte «Mezemorta Hüseyin Paşa» ve «Cezayirli Hasan Paşa» adı verilen iki skavut, altı muhrip; Fransa'ya da altı muharip ısmarlandı ise de, bu gemiler sadece sipariş olarak kalmıştı.

CEMİYETİN KAPATILIŞI VE YENİDEN KURULUŞU

Dernek 1. Dünya Savaşı boyunca çalışmalarını sürdürmüşse de, hazırlanmış olan 1910, 1912 ve 1916 programları harp nedeniyle gerçekleştirilememişti. Harpten sonra 8 Şubat 1919 tarihli irade ile Bahriye Nezaretine devredilen dernek, 2 Nisan 1919 da kapatıldı.

NATO'nun kurulmasından sonra Akdeniz'deki NATO üyelerinin deniz, hava ve kara kuvvetleri ortak savunma planına göre düzenlenmiş ve Türk Deniz Kuvvetleri daha çok savunucu bir karaktere bürünmüştü. Bu durum Doğu Akdeniz'de Türk - Yunan dengesinin Türkiye'nin zararına bozulmasına yol açtı. Kıbrıs konusunda Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlık, deniz kuvvetleri bakımından bu dengesizliği açıkça ortaya koymuştu. Böylece Cumhuriyet Gazetesinin «*Başkalarının Vermediğini Millet Yapar*» adı altında açtığı kampanya sonucu 11 Mayıs 1965'de «Türk Donanma Cemiyeti» ikinci defa kuruldu. Yeni dernek, Deniz Kuvvetleri Kumandanlığı ile işbirliği yaparak, sağladığı gelirle yurt içinde savaş gemisi yapmak, yabancı devletlerden satın almak, Türk milletine ve gençliğine denizciliği sevdirmek gibi çok amaçlı bir çalışma içerisine girdi. Propaganda için 1967 yılından itibaren

(2) 1891 yılında inşa edilmiş olan bu iki zırhlı Alman Donanmasında görevde idi.

«Derya» adında bir de dergi yayınlanmıya başlandı.

Bu dernek de, 6 Şubat 1972 tarihinde olağanüstü büyük genel kurulun almış olduğu emirle vakfa çevrilerek «*Türk Donanma Vakfı*» adını aldı.

DONANMA MADALYASI

Osmanlı Donanmasına para vesair bağışlarda bulunanlara verilmek üzere Sultan Mehmet Reşad'ın 11 Eylül 1911 tarihli iradesiyle altın, gümüş, nikel ve tunçtan yapılmış olarak dört çeşit «Donanma Madalyası» çıkarıldı. Madalyanın bir yüzünde padişahın tuğrası ve altında tarihi, diğer yüzünde bir zırhlı resmi ile «Donanma Madalyası» yazılı olup, yeşil ipek bir kordelâya bağlı bulunuyordu. Kadınlar için bu kordelalar çiçek biçiminde yapılmıştı. Madalyalar Donanma Cemiyeti'nin Dahiliye Nezaretine başvurusu üzerine padişahın iradesiyle beratı ile birlikte verilirdi. Yönetmelik gereğince; (5-10) Osmanlı altını bağışta bulunanlara tunç, (10-25) Osmanlı altını verenlere nikel, (25-100) Osmanlı altını bağışlar için gümüş, (100-500) Osmanlı altını karşılığında altın madalya verilirdi. (500) Osmanlı altınından fazla bağış yapanlara ise olağanüstü altın verilmekte idi. Ölüm halinde madalyalar erkek çocuğun, yoksa kız evlâdın en büyüğüne kalırdı.

DONANMA CEMİYETİNİN TÜZÜĞÜ

19 Temmuz 1909 tarihinde İstanbul'da kurulan Türk Donanma Cemiyeti'nin, kuruluş günündeki ilk toplantısında dernek tüzüğü ve yönetmeliğinin düzenlenmesine karar verilmiş, yöneticiler kısa bir süre içinde tüzük ve yönetmeliği düzenleyip Ağustos 1909'da onaylanmak üzere hükûmete sunmuşlardı. Söz konusu tüzük ve yönetmelik 4 Kasım 1909 (22 Ekim 1325 R.) de onaylanarak yürürlüğe girdi..

17 Kasım 1909 (4 Kasım 1325 R.) tarihli «Takvim-i Vekayi» gazetesinde (*) yayınlanan bu tüzük ve yönetmeliği bugünkü dile göre sadeleştirilerek sunmayı, Türk Donanma Cemiyeti'nin kuruluş amaçları ve çalışmalarına ışık tutması bakımından gerekli görmekteyiz.

Tüzük ve yönetmelik; «Kamunun yararına görev yapmak ve padişahın koruyuculuğunda olmak üzere Devlet Şurası (Danıştay) ve Meclis-i Mahsus-u Vükelâ (Bakanlar Kurulu) kararlariyle (Donanmay-ı Osmanî İane-i Milliye Cemiyeti) adıyla kurulan derneğin hükûmdar tarafından onaylanan tüzüğü ile bağışların toplanmasına dair yönetmelik örnekleridir:» başlığını taşımakta ve bundan sonra yönetmelik maddelerine geçilmektedir:

TÜZÜĞÜN BİRİNCİ BÖLÜMÜ

Birinci madde: Donanmay-ı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti, 6 Temmuz 1325 (19 Temmuz 1909) tarihinde İstanbul'da kurulmuş olup genel merkezi ve yasal olarak baş vurulacak yeri İstanbul'dadır.

İkinci madde: Donanmay-ı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti, Osmanlı Devletinin büyük devletler arasındaki yerini korumak, genel çıkarlarını ve ticarî münasebetlerini sağlamak için ihtiyaçlarımızla orantılı bir deniz kuvvetleri vücude getirmek amaciyle kurulmustur. Bu amaca yaklasmak için gerekli maddî ve manevî önlem ve yasal yollara başvurmakla yükümlüdür.

İKİNCİ BÖLÜM

Üçüncü madde: İkinci maddede belirtilen amaca katılmak istiyen herkes, kurul,, şirket ve dernek gibi tüzel kişiliği olan kuruluşlar ayda en az bir ku-

---

(*) Milli Kütüphane — Ankara, SÇ. 66, 433 - 371 (1910) 1325.

ruş vermeyi taahhüt ile derneğin normal üyesi olabilecek ve yıl sonunda aylık taksidini çoğaltma veya azaltmada özgür bulunacak ise de, verilmesi taahhüt olunan katılma pay miktarı dernekler yasasının sekizinci maddesi gereğince yirmidört Osmanlı Lirasını geçmiyecektir. Yıl sonunda normal üyelikten çıkmak istiyen kimseler bağlı bulunduğu şubeye bilgi verecektir.

Dördüncü madde: İsteyen üyeler taahhüt ettiği miktarın gerekli gördüğü kadarını bir def'ada verebilir ve taahhüt edilen miktar geri bırakılamaz ve her üye derneğe istediği kadar bağış yapabilir.

Beşinci madde: Üye olacaklar için dernekler tüzüğünün beşinci maddesi gereğince yasal yetenek aranılıp, bağışta bulunanlar için aranmaz.

Altıncı madde: Dernek bir genel kurulun gözetimi altında seçilmiş bir kurul tarafından yönetilir.

Yedinci madde: İstanbul'daki genel kurul, yönetim kurulu ve yasalara göre kurulmuş bütün dernek ve klüplerden, Osmanlı vilâyet merkezlerindeki şubelerden seçilip gönderilen birer kişiden kurulur. Fakat seçilen bu kimselerin medenî hukuka uygun olması ve Osmanlı uyruğunda bulunması şarttır. Kurulan ilk toplantısında üyeler arasından gizli oy ile iki yıl ödev yapmak üzere bir başkan ve iki ikinci başkan seçilir.

Sekizinci madde: Yönetim kurulu, genel kurulun gizli oyu ile seçilen yirmibeş kişiden oluşur, iki yıl süre ile ve fahrî olarak ödev yapar. İçlerinden yine gizli oyla bir başkan, iki ikinci başkan ve iki özel sekreter seçerler. Yönetim kurulu emrinde yazı ve hesap işleri için gereği kadar ödevli memur bulunmaktadır. Sürenin bitiminde genel kurul toplanarak yirmibeş üveden on kişi için kur'a çekilip, kazananlar kur'a ile ve diğer onbeş üye de gizli oy ile seçilmiş olur. Bu arada eski üyeler tekrar seçilebilir. Süresinin bitiminden evvel boşalan üyeliğe ondördüncü madde gereğince yönetim kurulunun kararı ile geri kalan süre için yeniden üye seçilir. Yönetim kurulu üyesi olabilmek için güvenilir ve inanılır bir kimse olmakla beraber, seçim yasasına göre seçilecek yaşta bulunmak, medenî hukukun gereklerine uygun olmak ve Osmanlı uyruğunda bulunmak şarttır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

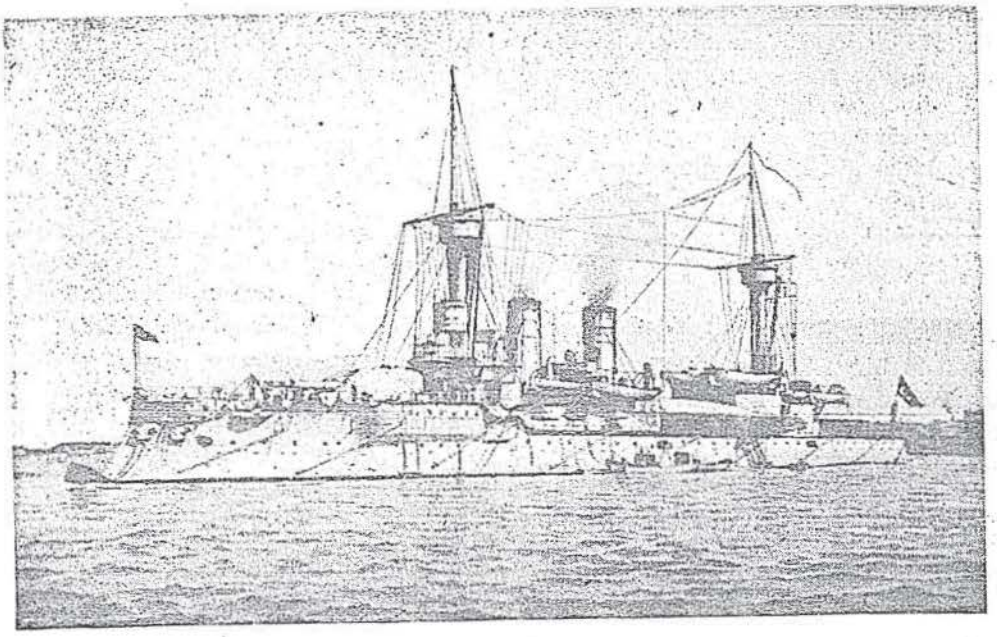
Tüzüğün üçüncü bölümü Genel Kurul ile Yönetim Kurulu ödevlerini belirliyordu.

Dokuzuncu madde: Genel kurul derneğin kuruluş tarihi başlangıç olmak üzere altı ayda bir toplanır ve gerektiğinde yönetim kurulunun çağırısiyle olağanüstü toplantı da yapabilir.

Onuncu madde: Genel kurul, yönetim kurulunun altı aylık bütün kararlarını ve işlemlerini inceler ve başkanlığın yürütme özetini (icraat fezlekesini), malî hususları ve muhasebe memurlarının hesaplarını teftiş eder, yönetim kurulunun düzenlediği bir yıllık bütçeyi gerekçeli raporu ile beraber inceler ve onaylar, yönetim kurulu üyelerinin seçilmelerini, işlerin yürütülmesi ve genişletilmesi, getirilmiş yenilikleri, örgüt ve hükûmetin tasvibine arzedilmek üzere tüzükte yapılacak değişikliklere dair yönetim kurulunun tutanaklarını onavlar.. Karar alınmasında çoğunluk yeterli ise tüzüğün değiştirilmesi, bütçenin onayı ve yönetim kurulu üyelerinin seçilmesi için üçte iki çoğunluk şarttır. Ovların eşitliği halinde başkanın tarafı üstün tutulur.

(Yönetim Kurulunun ve Başkan ile Özel Sekreterlerin Ödevleri)

Onbirinci madde: Başkan, görüşmelerin iyi bir şekilde devamını sağlar ve

Donanma cemiyetinin millete armağan ettiği «Turgut Reis» zırhlısı

alınan kararları ve gelen evrakı bildirir. Yazı ve muhasebe kurullarına gözetimde bulunur. Derneğin yararına veya zararına olan davalarda hasım durumundadır. Görev süresi iki yıldır. Toplantıya katılmadığı zamanlarda ikinci başkanlardan biri kendisine vekâlet eder.

Onikinci madde: Özel sekreter görüşmeleri bir kâğıda not eder ve toplantının başında evvelki toplantıya ait tutanağı okur, kabulünden sonra kurul üyelerine imza ettirir.

Oniüçüncü madde: Yönetim kurulu haftada bir def'a toplanır. Gerektiğinde başkanın çağırısı üzerine olağanüstü toplantı yapılır. Derneğin istek ve işlerini kolaylaştırmak, taksitler ve bağışların iyi bir şekilde harcanmasını sağlamak için gerekli önlemleri görüşüp kabul etmek, muhasebe kurulunun başkanın onayına sunulan aylık cedvelini (şehriye cedveli) incelemek, basın ile ilân edilen ve genel kurula sunulacak bütçeyi düzenlemek, gelirin nasıl harcanacağını belirtmek, şubelerden defterle gelecek gelirlerin gönderme masraflarını teftiş etmek, tüzüğün değiştirilmesine ve örgütün genişletilmesine dair raporlar düzenlemek, iç bütçe harcamaları için başkanı yetkili kılmak, Avrupa tezgâhlarına Bahriye Nezareti projesinde gereksinme gösterilen siparişlerin yön ve teknik şartlarına karışmaksızın hisse ve bedel paralarına ait olan konturato ve sözleşme belgeleri hüküm ve şartlarını görüşmek, arttırma ve eksiltme emirlerini ve tekmil sözleşme belgelerini resmî mühürle imza sahibi olarak imzalamak ve başkanın düzenlediği gündemdeki görüşmelere dahil olan maddeler hakkında karar vermektir. Görevlilerin işten çıkarılması veya atanması kurulun kararına bağlıdır. Görüşmeye sunulan önemli bir maddenin veya görülmesi gereken bir hesaba dair problemin çözü-

münü kolaylaştırmak ve sonucunu almak üzere kurul birçok komisyonlara ayrılabilir.

Ondördüncü madde: Onbin kuruştan fazla harcama, bir tüzük maddesini değiştirmek veya çıkarmak, bütçeyi incelemek ve sekizinci maddede belirtilen seçimleri yapmak için muhakkak üçte iki çoğunluk gereklidir. Fakat başkan tarafından yazı ile ulaştırılan bir çağırıdan sonra üye sayısı üçte ikiye varmasa bile mevcut üyelerle gündemdeki maddelerin görüşülmesine başlanır. Görüşmeler açık ise gerektiğinde verilecek karar üzerine gizli de olabilir. Üyelerin eşitliği durumunda görüşülen madde ikinci toplantıya bırakılır. Fakat bu eşitlik sonraki toplantıda da tekrarlanırsa oylamada başkanın bulunduğu taraf üstünlük kazanır.

Onbeşinci madde: Yönetim kurulu gerektiğinde görüşülen herhangi bir konu üzerinde hariçten bir bilirkişinin bilgisine başvurabilir. Derneğe üye olan bir kimse de düşüncelerini bir bildirge ile başkana bildirmek hakkına sahiptir. Başkan da görüşülmeye uygun bulduğu takdirde gündeme dahil eder.

Onaltıncı madde: Özürü olmadan üç ve üç ayda birbiri peşine altı toplantıda bulunmıyan yönetim kurulu üyesi istifa etmiş sayılır.

Onyedinci madde: Dernek bu tüzükte belirtilmiş olan görevlerinden başka siyasal işler vesaire ile uğraşamaz.

(Ödevli Memurlar)

Onssekizinci madde: Ödevli memurlar, müdür, muhasip, yazı işleri sekreteri ve veznedardan oluşur. Müdür bütün günlük işlerle, yazı ve hesap işlerini yönetir ve gelen evrakı alır. Yazı ve hesap islerine bakan kurulların âmir ve sorumlusudur. Yönetim kurulunun danışma üyelerinden olup, yükümlüsüdür.

Ondokuzuncu madde: Sayman (muhasebeci) derneğin hesap işlerine memur olup, bu işlerin yükümlüsüdür.

Yirminci madde: Yazı işleri sekreteri, derneğin bütün eylem ve yazı işlerine bakar ve evrakın saklanmasına memurdur.

Yirmibirinci madde: Veznedar, gelirin alınmasına, başkanın emri ve saymanın onayiyle vezneden çıkarılacak paranın belgesi (makbuzu) karşılığı ödenmesine memur olup, bu işlerin yükümlüsüdür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

(Derneğin malik olduğu avantajlar)

Yirmiikinci madde: Derneğin malik olduğu avantajlar; bütün şubelerden ve merkezden gelecek para bağışları ve armağanları, hükûmetin resmî iziniyle verilmiş bağışlar, vasiyet suretiyle kazanılmış mallar, derneği tanıtmak amcı ile düzenlenen geziler, konuşmalar, yazılar yayınlamaktan ibarettir.

Yirmiüçüncü madde: Derneğin düşünce ve eylemlerini kamuya duyurmak üzere aylık bir dergi yayınlanacaktır.

Yirmidördüncü madde: Derneğin bankası şimdilik Osmanlı Bankasıdır. Dernek kasasında onbin kuruştan fazla para bulundurulmaz.

Yirmidördüncü madde: Derneğin bankası şimdilik Osmanlı Bankasıdır. Dernek kasasında onbin kuruştan fazla para bulundurulamaz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Bu bölüm Taşra Teşkilâtı ile ilgili idi ve Tüzüğün 25. maddesini oluşturuyordu:

Yirmibeşinci madde: İstanbul dışında kurulacak şubeler, o yerin sivil yönetim teşkilâtına bağlıdır.. İl, liva (bir-

kaç ilçeden oluşan, yani il ile ilçe arası), ilçe, bucak merkezlerinde birer şube bulunacaktır. İl, liva, ilçe merkezlerinin genel kurulu ve yönetim kurulları, yasalara uygun olarak kurulmuş bütün dernek ve klüplerden seçilecek üçer kişiden oluşur. Merkez genel kurulları toplanarak şube yönetim kurulları üyelerini seçer. Şubelerin yönetim kurulları başkan ve üyelerinin nitelikleri ve seçilmeleri bu tüzüğün sekizinci maddesi hükümlerine bağlıdır. Şubeler emirlerinde gereği kadar ödevli memur bulundurabilir. Bu memurların yükümlülükleri bu tüzüğün hükümlerine bağlıdır. Taşra şubeleri yönetim kurullarının üye sayısı il merkezlerinde dokuz, liva merkezlerinde yedi, ilçe merkezlerinde beş kişiyi geçmiyecektir. Bucaklar genel kurulları, ihtiyar kurulundan ibaret olup bu kurullar yönetim kurulu üye sayısı üçü geçmemek şartiyle kendi şubelerini oluştururlar. Bütün şubeler başkan ve üyelerinin isimlerini genel merkeze bildirirler. Tasra genel kurulları ve yönetim kurulları başkan ve üyelerinin ödevleri bu tüzüğün üçüncü bölüm hükümlerine bağlıdır. Fakat tüzük değişikliği için bir raporla genel merkeze öneride bulunmak hakkına sahiptirler. Her ay sonunda birikmiş bağışlar üst şubeye müfredat defteri ile birlikte gönderilecek ve böylece devam edilmek suretiyle il merkezinde toplanacak para bağışları genel merkeze gönderilecek ve bütün şubelerin yönetim, vergi ve gelir toplamalarındaki harcamalar, toplanmış paranın yüzde onunu geçmiyecektir. Taşra şubeleri taahhütler ve bağışların toplanması hakkında istediği yönetmeliği getirmekte özgür ise de, söz konusu yönetmeliğin bu tüzüğün hükümlerine aykırı olan maddeleri geçerli değildir.

Yirmialtıncı madde: Derneğin bağış alınması hakkındaki eylemler belediyelerin teftişine bağlı olmayıp bu teftişler devletçe alınacak karar gereğince genel merkezde hükûmetin atayacağı fahrî bir komiser, il ve bağlantılarında sivil daireler başkanlarının uygun göreceği fahrî bir memur tarafından yapılacaktır.

Yirmiyedinci madde: Derneğin genel hesapları daha önce devletin almış olduğu karar gereğince tüzük hükümlerine göre Divan-ı muhasebat (Sayıştay) ca incelenir.

Ekleme (zeyl)

İstanbul şubelerinin teşkilâtı sonradan kurulan İstanbul ili teşkilâtına bağlıdır.

20 Şevval sene 327 ve 22 Teşrinievvel sene 325 (4 Kasım 1909).

TOPLAMA YÖNETMELİĞİ

Birinci madde: Derneğin yönetimi ve bağışların alınma ve toplanması dernek tüzüğünün yirmibeşinci maddesi gereğince yapılır. Her bucak ilçede kurulan şubelerin yönetimlerinde bulunan eylem ve tüzüğün köylerin ihtiyar kurulları toplanarak bağış vermeyi taahhüt edenlerin isim, ün ve ikamet yerlerini, vermeyi taahhüt ettikleri paranın miktarını ve taahhüt tarihini bildiren ve isimleri hizasında sıra numarası ve bağışı taahhüt eden kimsenin mühür veya imzası bulunmak şartiyle gönderilmiş örneğine göre bir defter düzenleyecektir. Esas müfredat defteri denilen bu defter gereğince her ay sonunda toplanacak olan o ayın taahhüt edilmiş taksitleriyle, taahhüt edilen takside mahsuben peşin olarak o ay içinde verilmis olan bağışlar, örneği gönderilmiş aylık cedveline müfredata göre yazıldıktan ve bağışı yapan kimse tarafından hizasına imza edildikten ve mühürlendikten ve taahhüt edilen takside mahsuben pesin olarak verilen paranın gelecek ava ait olduğu belirtildikten sonra tarih konulup ihtiyar hey'eti (ku-

rulu) tarafından mühürlenip toplanan para ile beraber ve bir araçla bucak ve ilçe şubesine gönderilecektir. Bucak şubeleri de mahalle ve köylerden gelen aylık cedvellerin toplamını inceleyerek köy ve mahallenin ismini ve hangi ayın bağışı olduğunu kendilerinin esas icmal (özet) defterine yazdıktan sonra gelen paranın toplamını kapsamak ve şube kurulu tarafından mühürlenmek şartiyle köy ve mahalle şubesine bir makbuz verir ve söz konusu aylık cedvelini belge olarak saklar. İlçe şubeleri bucak ve mahalle şubelerinden gelen aylık cedvelleri aynı şekilde inceler, kendi esas icmal (özet) defterine kayıt ettikten sonra bucak veya şubeye toplam üzerine bir makbuz verir ve gelen aylık cedvelleri belge olmak üzere saklar. Livalar aynı yöntem üzere ilçelerden gelen aylık cedvelleri inceleyip gerekli kayıtları yaptıktan ve gelen paralar karşılığı ilçelere makbuzlar gönderdikten sonra bir kıt'a aylık cedvel ile beraber gelen parayı genel merkeze gönderecektir.

İkinci madde: Şubeleri hesapları belirsiz zamanlarda ve en çok yılda dört def'a olmak üzere üstü olan merkez tarafından incelenecek ve gönderdiği para şubedeki esas müfredat ve icmal defterine göre eksik ise üst merkeze karşı yasal olarak sorumlu ve eksik çıkan parayı ödemeye zorunludur.

Üçüncü madde: Köy ve mahalle esas defterine ismini ve ayda nekadar para vereceğini yazdırıp mühürleyen veya imzalayan kimselerden taksidini vermi-sütununa sebebini yazacak, bucek şubesi de bunun doğru olup olmadığına dair bir karar verecektir.

Dördüncü madde: Bağlıları bulunan şubelerde iki çeşit defter tutulacaktır. Birincisi örneğine uygun olmak üzere kövlerde tutulacak olan esas müfredat defteridir ki, buna şube merkezi bulunan köy veya mahalle halkının vermeyi taahhüt ettikleri bağışlar birinci maddedeki açıklamaya göre yazılacaktır. İkincisi esas icmal defteridir ki, buna göre o şubedeki esas müfredat defterinden alınan aylık toplam ve bağlıları şubelerden gelen paraların toplamı, tarihi, nereden geldiği yazılacaktır. Bu esas icmal defterleri üst olan merkeze gönderilecek aylık cedveline eklenecektir. Şubelerin hesapları üst bulunan merkez tarafından incelenirken esas icmal ve müfredat defterleri ve bağlı şubelerden gelen aylık cedvelleri berat veya zimmetine kanıt ve ipucu olacaktır.

Beşinci madde: Böylece il merkezinde toplanan paralar esas icmal defterlerinden çıkarılan aylık bir adet cedvel il genel merkeze gönderilecektir. Köy veya mahalleden bucak merkezine gönderilecek olan aylık cedvel de şubelerce toplanan bağış toplamı ve bağışta bulunan kimselerin sayısı ve o bucağa bağlı olan şubeler ayrı ayrı gösterilecektir. İlçeden livaya gönderilecek olan aylık cedvelde dahi o ilçeye bağlı bucaklar ve livadan il'e gönderilecek aylık cedvelde ise livaya bağlı ilçelerin ve illerden genel merkeze gönderilecek aylık cedvellerde de illere bağlı livalar, bağışların toplamı ve bağışta bulunanların sayısı gösterilecektir. Birinci maddede belirtildiği gibi belirli taksitlere mahsuben peşin verilen paraların gelecek aya ait olduğu düşünceler sütununda ve ait olduğu liva, ilçe veyahut buyen veya eksik veren olursa ihtivar hey' eti (kurulu) aylık cedvelin düşünceler cağın ismi hizasında açık olarak gösterilecektir.

Altıncı madde: İstanbul örgütünün sonradan yayınlanan yasa gereğince il tüzüğüne bağlı bulunması nedenivle, genel merkez; Üsküdar, Beyoğlu mutasarrıflıkları için iller merkez subesi makamında bulunacak ve bu mutasar-

rıflıklara bağlı ilçeler eylemlerini buna göre yürüteceklerdir. İstanbul'da bulunan mahallelerdeki şubelerin bağış taahhütleri için tuttuğu esas müfredat defterlerinin incelenme yeri ve aylık cedvellerle paraların gönderileceği yer genel merkez olacaktır.

Yedinci madde: Şubelerde tutulan bütün defterlerde kazıma ve silinti bulunması doğru değildir. Yanlışlık olduğunda üzeri okunacak derecede çizilip doğrusu yazılır. Ancak sayfanın alt tarafına söz konusu yanlışlığa dair açıklama yapılarak şubenin başkanı ve üyeleri tarafından imzalanıp mühürlenecektir.

Sekizinci madde: Genel merkez bağışların toplanması için her türlü yöntem ve önlemleri almaya yetkilidir.

Dokuzuncu madde: Fabrikalar, büyük mağazalar, ticarethaneler, esnaf lonca odaları ve kuruluşlar birer bağımsız şube gibi olup o şubenin kendilerince bir başkanı ve iki üyesi bulunacaktır.

Onuncu madde: Bu yönetmelik bağış toplama yöntemi hakkında bütün şubelere bir kolaylık olması için düzenlenmiş olduğundan İstanbul dışındaki şubelerin mutlaka buna bağlı olmaları zorunlu değilse de ikinci madde gereğince üstü bulunan şubenin kontrolu altında ve devamlı gözetiminde bulunmak üzere her şube kendi ihtiyaçları ve o yerin gereklerine göre yönetmeliğini istediği gibi yapabilir. Ancak bu yönetmeliklerde derneğin tüzüğüne aykırı olan maddeler bulunmıyacağı gibi, bağışların ne şekilde toplanacağına dair yönetmelikte tanımlanan bilgileri de bozmıyacaktır.

SON SÖZ :

Köy ve mahalleden bucak merkezine gönderilecek aylık paralara ait cedvellerle (Şehriye cedvelleri = aylık cedvel) beraber bağış paraları ayın bitiminden itibaren en çok bir hafta içinde bucağa gönderilecektir. Bucakca bütün köy ve mahallelerden alınacak aylık cedvellerin incelenmesi tamamlandıktan sonra cedvelin ait olduğu ayın onbeşine kadar ilçeye gönderilecektir. İlçeden de ayın yirmiikisine kadar livaya, livadan dahi ayın sonuna kadar il merkezine gönderilecektir. İlce gereği yapıldıktan sonra cedvelin ait olduğu ayın bitiminden sonraki ilk hafta içerisinde genel merkeze gönderilecektir. Herhangi bir şube bağlısı şubelerden alacağı cedvellerden bir aya ait olanı tamam olmadıkça o ayın cedveli üst şubeye gönderilmeyecektir.

20 Şevval sene 327 22 Teşrinievvel sene 325 (4 Kasım 1909)